

Eix 1. Cultura de pau

INFORMACIÓ DE CONTEXT

En l'imaginari col·lectiu, tendim a associar la pau amb l'absència de guerres. Però la pau no és l'absència de la guerra, sinó l'absència de violències. En aquest sentit, des de la investigació per la pau es descriuen tres tipus de violències: ¹

- o La **violència directa**, que és la confrontació física, armada. És la violència més visible, que permet identificar clarament l'agressor i la víctima.
- o La **violència estructural**, que són les condicions socials i econòmiques que generen desigualtat i, per tant, alimenten la violència directa: com per exemple la fam, la pobresa o el sistema patriarcal. Les conseqüències afecten molta més gent que la violència directa.
- o La **violència cultural**, l'imaginari que normalitza l'existència de la violència estructural i, a vegades, pot arribar a justificar la violència directa.

La violència no és inherent a l'ésser humà.² Davant una cultura de la violència que justifica unes dinàmiques de poder i unes relacions agressives en diferents àmbits socials i polítics, la cultura de pau promou "un conjunt de valors, actituds, costums, comportaments i modes de vida que rebutgen la violència i prevenen els conflictes, incidint en les seves arrels mitjançant l'educació, el diàleg i la cooperació entre individus, grups i estats."³

¹ Galtung, Johan. "Violence, Peace, and Peace Research". *Journal of Peace Research*, 6(3), 167-191, 1969.

² UNESCO. "Manifiesto de Sevilla sobre la violencia". UNESCO. [En línia]. 1986.

³ Assemblea General de les Nacions Unides. Declaració i Programa d'acció sobre una cultura de pau. Resolució 53/243, 1999. [En línia].

El Fòrum Català per la Pau convida a presentar propostes concretes en dos àmbits centrals de la cultura de pau:

EDUCACIÓ PER LA PAU

L'educació inclou l'aprenentatge de valors i principis indispensables per a la convivència i la socialització. Per tant, l'educació per la pau ha de formar part dels objectius i dels aprenentatges comuns per a tots els infants, adolescents, joves i adults.

Des d'aquest eix, es treballarà tenint en compte aquestes quatre perspectives o àmbits: l'educació reglada, l'educació no reglada en el lleure, la formació i la recerca, i el discurs i els relats dels mitjans de comunicació i, actualment, de les xarxes socials.

El primer àmbit, l'educació reglada, en gran part obligatòria, té en el seu currículum oficial un apartat dedicat al que s'anomenen "eixos transversals". Aquests eixos han de ser presents en els continguts de totes les matèries i han de reflectir els elements de l'educació per la pau.

Ara bé, la manera com es treballen les competències relacionades amb els valors i els principis és, a la pràctica, tan dispersa com poc comprovable. I aquestes competències tampoc no formen part essencial dels aspectes a avaluar.

Podem comprovar que hi ha una gran quantitat de material didàctic a l'abast, moltíssimes pràctiques educatives als centres que formen part del que podem anomenar "educació per la pau". Fins i tot moltes escoles celebren, el 30 de gener, el Dia Escolar de la No-violència i la Pau, en commemoració de l'assassinat de Gandhi.

Per tant, es tracta de reflexionar sobre l'educació per la pau en l'àmbit reglat i en les activitats no reglades que es duen a terme en els centres educatius, per tenir la certesa que l'alumnat ho treballi i ho incorpori en el seu pensament i, sobretot, en els seus comportaments i en les seves relacions.

L'escola i els instituts són espais de socialització molt importants i, per tant, a més del treball de formació del pensament, cal introduir a la pràctica de l'organització escolar, en el seu dia a dia, els aprenentatges lligats al diàleg, pràctiques restauratives i la resolució pacífica dels conflictes.

Així mateix, cal reflexionar, com a segon àmbit, sobre l'educació per la pau en els espais d'educació no reglada —en l'educació en el lleure, fonamentalment—, que cada vegada tenen més importància en la formació integral dels infants i adolescents,⁴ i que també pot incorporar una reflexió compartida de com es treballa en favor de la pau. Inclou també l'educació al llarg de la vida: agrupaments escoltes, esplais infantils i juvenils, associacions, casals, ateneus i casinos populars, fundacions, i clubs socials, esportius i culturals. I la cultura també té un paper central en aquest aspecte, ja que pot contribuir a posicionar elements de la cultura de pau en llenguatges artístics per a un públic generalista, ja sigui en museus, teatres, cinemes o la literatura, per exemple.

Cal, per tant, reflexionar sobre la continuïtat i complementarietat d'aquests espais educatius amb l'escolarització, i com comencen des de la infància fins a les activitats formatives i culturals al llarg de tota vida. A més, aquests espais sovint incorporen un valor relacionat amb els entorns

⁴ És especialment significatiu en aquesta línia el document de l'informe sobre l'educació de la UNESCO "Reimaginem junts els nostres futurs: un nou contracte social per a l'educació" (2022).

més propers i, per tant, estan gestionats pels ajuntaments. En aquest sentit, hi ha un lligam molt estret en les relacions que s'estableixen als barris o amb col·lectius específics i, per tant, tenen molta incidència en els comportaments relacionals i la cohesió social.

El tercer àmbit vol reflexionar sobre els mecanismes de formació i de recerca relacionats amb l'ensenyament superior (universitats, cicles formatius, etc.), i també sobre l'espai de les institucions de caràcter activista i social (fundacions, associacions, cooperatives, plataformes socials, etc.).

Hi ha, sens dubte, institucions universitàries que han incorporat l'educació per la pau o que en són promotores, tant en formació com en recerca. Igualment, altres institucions activistes s'han centrat també en la resistència no violenta i la construcció de la pau. La reflexió ha de comportar posar-les en valor i generalitzar els continguts en formacions de perfils professionals més amplis. Destaca igualment la necessitat d'ajut i assessorament a l'objecció de consciència i de no col·laboració pública en la recerca armamentista o militar o en la que posi en perill la vida de les persones i del planeta.

Finalment, com a quart àmbit cal tenir en compte que l'educació, encara que sigui d'una manera indirecta, es genera a través de l'ús de mitjans audiovisuals, cada vegada més diversos. Igualment, a través de les xarxes socials es difonen valors i pràctiques que tenen una gran influència en la formació de la ciutadania.

En aquest sentit, cal que ens plantejem com els valors relacionats amb l'educació per la pau es poden compartir a través d'aquests mitjans i, alhora, com serveixen justament per a la inferència de valors totalment contraris. A diferència de l'educació reglada, que té un cert control i una certa garantia, aquests espais no se sap qui els controla ni amb quina finalitat.

DIÀLEG I CONVIVÈNCIA

Totes i tots convivim amb el conflicte permanentment. Solen ser petits conflictes dins la família, amb les amistats, els veïns o a la feina. Els tenim tan interioritzats, que sovint ni en som conscients. Amb tot, de vegades els conflictes escalen i poden alterar la convivència social. Quan afecten cercles coneguts, potser deixem de parlar-nos. Quan fan referència a persones més llunyanes, amb qui no tenim contacte directe, pot emergir una desconfiança que pot alimentar prejudicis, una circumstància que aprofiten els qui alimenten discursos d'odi.

Les enquestes de l'ICIP sobre convivència⁵ ofereixen informació inquietant:

- o Una tendència a la baixa al llarg dels darrers anys en relació amb la valoració de la convivència.
- o La majoria de la població considera que la seguretat a Catalunya ha empitjorat l'últim any.
- o Una part de la població accepta l'ús de la violència física i verbal en determinades ocasions.
- o També es detecta una certa tolerància respecte de les violències de caire estructural i cultural relacionades amb l'habitatge i el racisme, per exemple.
- o La desconfiança de la població amb el funcionament de la democràcia és alta, més que la mitjana europea.
- o Hi ha persones que afirmen que tenen por d'expressar les seves idees o d'anar a una manifestació.

⁵ ICIP. *Enquesta ICIP 2023. Convivència i seguretat a Catalunya*. [En línia]. Barcelona: Institut Català Internacional per la Pau, 2023.

Els debats amb un fort component emocional són els més difícils de gestionar. Tendim a aferrar-nos als arguments que reforcen la nostra perspectiva i a rebutjar els que la qüestionen.

La polarització, en tant que l'existència de posicionaments enfrontats respecte de temes de debat, no és en si mateixa negativa per a la societat, però pot trencar la convivència si no es gestiona adequadament i arribem a l'extrem de negar la legitimitat de qui pensa de forma diferent a la nostra i ens instal·lem en un marc mental on "nosaltres" ens sentim amenaçats pels "altres".

El diàleg és una eina fonamental en la prevenció i la gestió dels conflictes i la protecció de la convivència. No sempre hi ha les condicions necessàries per a un diàleg, però sempre podem contribuir a propiciar-les, i ens referim a tota mena de diàlegs (com el diàleg interreligiós com a element clau d'apropament, trencament d'estereotips i inclusió social; el diàleg intergeneracional; el diàleg social, etc.).

PREGUNTES ORIENTADORES PER A LA IDENTIFICACIÓ DE PROPOSTES

1. Com introduir en la formació i en la selecció del personal del servei públic l'educació per la pau o la resolució de conflictes?
2. Com es pot facilitar la incorporació de la perspectiva de la cultura de pau en les estructures d'educació no formal (museus, lleure, moviments socials, etc.)
3. En l'àmbit de l'educació formal, què pot fer el Govern per reforçar el desplegament de l'educació per la pau al currículum de les diferents etapes educatives —incloent-hi la universitat— i per fomentar pràctiques metodològiques en l'organització interna i en les activitats dels centres educatius que afavoreixin l'educació per la pau?
4. Com podem fomentar el diàleg com a eina per gestionar els conflictes?
5. Quines iniciatives i instruments s'han de promoure per fomentar la cultura de pau als mitjans de comunicació i a les xarxes socials? (i el consum responsable en l'entreteniment)?